

Toni Mas, el mallorquí que ve de les presons uruguaianes

Dels seus trenta-sis anys, en passà sis, en la infantesa, en la Mallorca del seu naixement, i trenta a Uruguai, tretze dels quals els va patir dins les presons de la dictadura. Toni Mas, recuperant-se a Mallorca, recorda tots aquells anys negres.

Santiago MIRO

Després de tretze anys tancat com a presoner polític, Toni Mas coneix millor l'interior de la repressió militar uruguaiana que la Mallorca que el veié nàixer un dia, el 13 d'abril de 1948. Son Rapinya és, per a ell, com un record molt llunyà i la illeta on començà a fer els primers

passos i els primers gemecs, un bell somni, on, després de trenta anys d'exili i malson, ha tornat a despertar.

Fill d'un matrimoni mallorquí, Toni Mas emigrà a l'Uruguai als 6 anys. D'allà recorda una bella infantesa en un país on va tenir sempre amics. Guiat per un ensenyament gratuït i laic i per un personal

molt capacitat, va aprendre de llegir sense traumes ni problemes, mentre oïa parlar els seus pares de la seua terra, una bella illa del Mediterrani on un dia tornarien. Dos anys a Puntacarretas i la resta a Piedrasblancas, als afores de Montevideo, convertiren aquest illenc de naixement en uruguaià de formació.

En l'MLN

«En la Universitat jo era del Comitè de Mobilitzacions. N'era l'encarregat entre els estudiants de primer i segon any. També tenia activitats en l'organització clandestina. Estudiava Medicina quan vaig caure presoner, després de l'expropiació d'un banc, dels militars uruguaians. Vaig passar a la presó de juliol del 71 a gener del 72. Llavors, ja militava en l'MLN, unes sigles que volien dir Movimiento de Liberación Nacional, els objectius del qual eren la felicitat i la justícia per a tots els uruguaians. Volíem, en aquells moments, acostarnos al poder per prendre'l. O, almenys, aproximar-nos-hi per pactar una negociació. Volíem aconseguir objectius com la nacionalització de la banca, l'expropiació dels grans latifundis, la nacionalització del comerç exterior i d'altres».

L'MLN era el grup guer-

Ara troba nous amics

riller més important de l'Uruguai, especialment perseguit pel govern militar per les denúncies que feia. «Sempre vam denunciar les grans negociacions, fins i tot amb proves. La financera Montis i els negocis de potentats, i les companyies estrangeres».

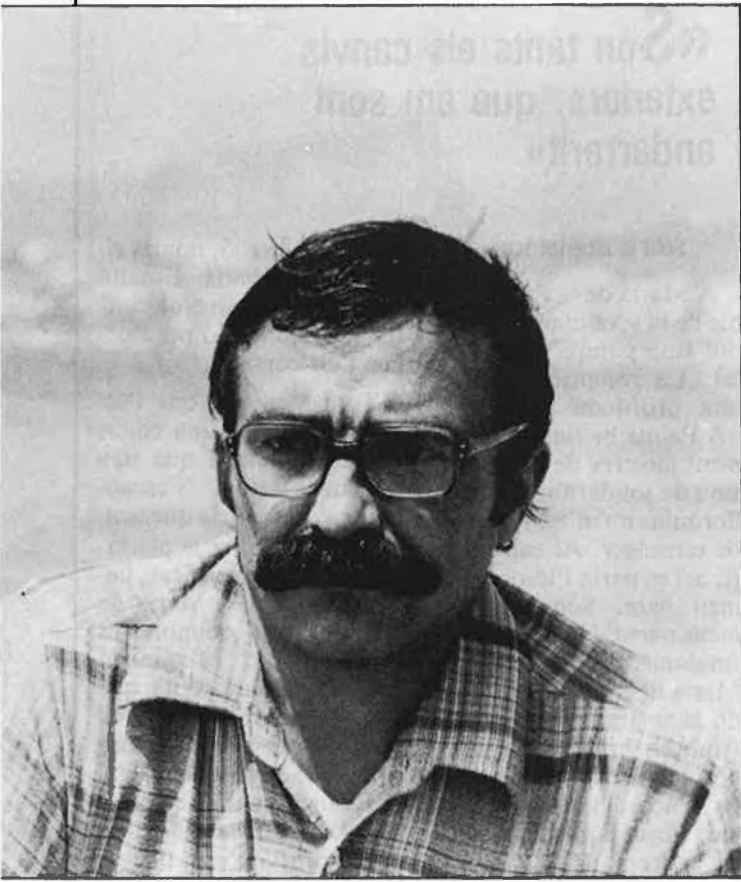
Tota la premsa se n'havia fet ressò. Els fets de sang provocats pel l'MNL van ser molts pocs. Si bé els militars s'encarregaren de propagar-los. Del 62 al 72, moment en què cau el gros de l'organització, les baixes de l'exèrcit no superaven les trenta. Els tupamaros en van sofrir, al seu torn, un centenar, entre uns tres mil homes agrupats. L'MLN tenia una consciència més política que militar.

La primera gran fuga del Movimiento va ser a l'agost del 1971, quan cent

Després de tretze anys, la llibertat

/ Sebastià Terrasa

/ Sebastià Terrasa

vint-i-cinc presoners s'escaparen pel mateix túnel d'uns trenta metres, fet de dins cap a fora. «Es va connectar tota una ala de la presó i, des de l'última cel·la, que donava al carrer, s'estigué treballant durant mesos. Hi havia poques eines i el ciment del penal era de pedra molt grossa. Després, una vegada fora, vam cometre l'error de quedar-nos al país, quan anar-se'n hauria resultat senzillíssim. Poc després, va caure un centenar dels evadits. Jo vaig anar-me'n en la segona fuga, amb d'altres setze. Una fuga anomenada *El Gallo*. Va ser per un altre túnel obert que donava als soterranis de l'hospital penitenciari, on passava a una claveguera connectada amb la casa d'una companya. Les tapadores de la claveguera tenien càrre-

gues explosives per si els militars les obrien».

Acusat de la mort de Don Mitrione

Escapat al gener de 1972, pel juliol tornen a agafar-lo, i l'acusen d'haver participat en la mort de Don Mitrione, agregat nord-americà sobre el qual es féu després la pel·lícula *Estat de setge*. L'acusen d'homicidi, segrest i altres actes delictius. Toni Mas no coneixia Mitrione, famós per ser un agent encarregat de les tortures a l'Uruguai. Però accepta la seua responsabilitat, ja que estava informat de la qüestió, com a membre de l'aparell militar.

Les condicions en que viu aquest període són infrahumanes. S'arriba a temer per la seua vida. En més d'una ocasió sent el

rumor que anaven a exterminar-los. Els presoners viuen en una preocupació constant. A cada moment els diuen que els mataran o, si no, que els faran embogir.

«Quan estaven molt enfurits, pegaven amb ràbia. Però, si un es rebaixava seguint-los una mica de veïta, no pegaven i es limitaven a insultar. Tot eren maltractes. Galledes d'aigua a mitja nit, vidres en terra a la cel·la, buscant provocar el suïcidi, de vegades amb èxit. Cada mes, canviaven de tècnica, encara que, en el fons, sempre era la mateixa. Si no podien matar-nos, intentaven, almenys, destruir-nos. En aquest ambient vaig sofrir una mena de *surmenage* en distintes èpoques. Em feren una guerra implacable. Aquest últim any, el vaig passar molt malament. Volien, d'alguna manera, destruir-me per tot allò de què m'acusaven. Em donaren tota mena de medicines, no sé si per guarir-me o per posar-me pitjor. Sospite que era una forma molt subtil de destrucció personal».

Fien circular una llegenda falsa entre els soldats, per crear-los predisposició contra ell. Deien que havia mutilat Dimitrione, que li havia tallat els testicles. Centenars de variants corrien entre els soldats, amb aquesta història de fons. Els oficials el fustigaven dia i nit. A cada moment colpejaven la porta. De nit, es presentaven oficials a la cel·la, ho tiraven tot a terra i li impedien de dormir. Així, mesos i mesos...

L'atenció psiquiàtrica és pèssima, amb una total manca de garantia. «En aquestes circumstàncies, no és estrany que sofrís diversos electro-xocs. Jo no sabia de què es tractava,

perquè m'adormien abans. Vaig tenir crisis molt violentes». Amb Toni Mas ho provaren tot. L'últim any, fins i tot, van donar-li al·lucinògens.

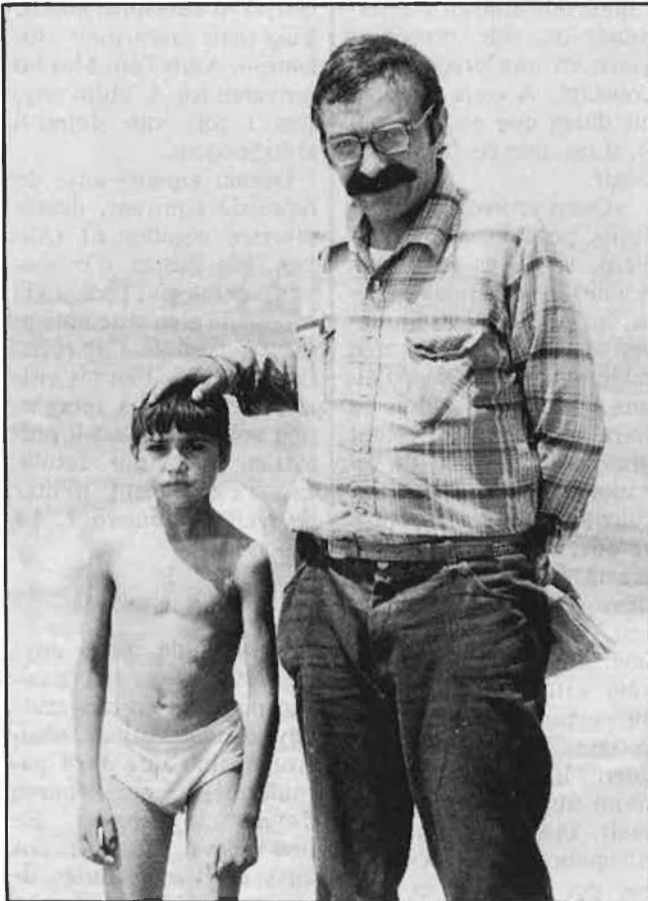
Durant aquests anys de repressió constant, llegeix diverses vegades *El Qui-xot*. Els llibres d'economia, sociologia, pedagogia i filosofia eren sistemàticament perseguïts. Cap revista, cap diari. I en les visites, quan podria rebre'n, una volta l'any, no li permetien de parlar català. Era l'establiment militar de reclutes número 1, La Libertad.

Amb el mate a mà

Després de tretze anys de presó, que es converteixen per a ell en tres-cents anys d'Edat Mitjana, s'enfronta amb una altra paraula màgica que li burxa l'orella: la llibertat. En una ocasió, fa uns dos anys, el rei Joan Carles, de viatge a Uruguai, la demana per a ell i per a d'altres tres espanyols empresonats encara: José Ramón Serrano, de Salamanca; Germán Gómez, un gal·lec, i Antonio Yáñez, professor de literatura. El rei ho demana formalment davant Gregorio Álvarez, el militar de torn. «Aleshores, feren la burrada de dir-li que no. Em consta que el govern espanyol quedà molt ofès. En canvi, en l'època de Franco mai no vingueren a visitar-nos».

A la fi, Toni Mas és alliberat, contra el que li deien els seus companys: «Vos, gallego, te vas a quedar a tancar la luz».

Quan n'ix, unes tres-cents persones amb banderes el reben. «Però jo estava malalt i em vaig quedar sense saber què passava. Fins que el meu vell m'agafà del braç i ens ficàrem dins el cotxe. Jo no ho

«De moment, em quedaré a Mallorca»

/ Sebastià Terrasa

podia creure. Encara avui vaig de sorpresa en sorpresa. Són tants els canvis soferts en el món exterior, que em sent endarrerit. Els vehicles, a massa velocitat, en l'electrònica... El metge m'ha prohibit els flaixos de fotografies i prendre alcohol».

Una volta lliure, Antoni no sap exactament què farà. D'entrada, ha de descansar i curar-se durant dos o tres anys. Enfortir la memòria i recuperar tota la capacitat intel·lectual. «En tants anys de maltractaments, un s'oblida de tot». Sent i reconeix que és molt ordenat. Sent no poder parlar el mallorquí, encara que l'entén totalment. «Ho entenc tot, però no sé xerrar, pels verbs. En conec moltes paraules: taula, llum, carrer, cotxe, branques... Però em fallen els

verbs». No parla més que castellà. «A la presó vaig voler aprendre l'anglès. Vaig demanar permís per a tenir-ne un llibre, però ni això no em van deixar».

Toni Mas vol passar desapercebut, com un ciutadà comú i corrent, encara que no ho aconsegueix fàcilment. Demana als periodistes curiosos que no el traguin amb grans titulars. No li agrada el sensacionalisme. Fuma, beu mate, com un record estèril. Quan se li acabaran els quatre quilos que s'emportà d'Uruguai, haurà de deixar-ho. «És més aviat per fer societat», es reconforta. Li agrada de prendre'l en família o amb amics, amb els seus. I sap que no es pot moure la *bombilla*. Cal prendre'l fins al final. És símbol de companyonia i d'amistat.

«Són tants els canvis exteriors, que em sent endarrerit»

Sota la llibertat total

A Maria de la Salut, poble de la seva mare, fou rebut amb pompa i solemnitat. La recepció li causà una profunda impressió. «A Palma he tingut també prou mostres de comprensió i de solidaritat. Els mallorquins no m'han fet sentir estranger. Al cap i a la fi, ací es parla l'idioma del meu pare. Són com els meus pares. I he sentit profundament la recepció a Maria de la Salut, per part de gent gran i dels joves. Amb els braços oberts. Si n'hi havia cap que no estava d'acord amb la recepció, degué amagar-se sota les pedres».

Ara, Toni s'alça a les nou, després de despertar-se com de costum a les cinc, sobretot els primers dies de llibertat. Es gita a les onze i mitja. Veu poc la televisió. No s'hi atreveix. De tota manera, diu que no hi ha massa canals on triar. A Montevideo, amb a penes quatre milions d'habitants, n'hi ha quatre. No coneix la ciutat vella, però s'ha comprat un mapa de Palma on va marcant els nous camins. I encara es passa els dies dedicat a conèixer els seus familiars. Però, de seguida, farà allò que veritablement li agrada: llegir. «He de posar-me al dia en història d'Espanya. Reconec que no en sé res. Fa uns dies vaig estar a Barcelona, on vaig comprar alguns llibres».

El meu pla és sortir una estona, al matí, a passejar. Després em fique a casa, a llegir. M'agrada la filosofia, la política i la literatu-

ra». De televisió, només en veu els telediaris. Escolta música, de qualsevol classe. Té predilecció per l'orgue i els cors.

Toni Mas sent que Palma només siga una ciutat per al turisme. I que siga poc intel·lectual. S'escandalitza dels hotels que acabaren menjant-se la platja. «Tot és massa edificat, llevat dels pobles. Maria de la Salut, per exemple, es conserva bé. M'agraden més els pobles petits que les grans ciutats». Toni Mas no coneix, a la seua edat, què és sentir un flirt. «M'haig d'enamorar per a sotmetre'm a la dictadura de l'horari. Però tinc el pressentiment que l'ideal és la llibertat, inclús dins de la parella».

Toni Mas està convençut que un dia tornarà a l'Uruguai. Si més no, per saludar els amics, els veïns, els companys. «Els disset dies que hi vaig viure, ja alliberat, em digueren que alguns, també alliberats, ja havien començat a rebre amenaces. Fins que es normalitze del tot i hi haja una pau real, no pense tornar-hi. Si vaig ser tan perseguit a la presó, sent un element neutre, ¡com seria ara, quan estic fora! No vindran a dir-me fill de puta, vindran a pegar-me un tir. Així, doncs, fins que tot es tranquil·litze, no pense tornar-hi. Seria arriscar-me massa. Passaré dos o tres anys ací i, després, veuré si hi torne a saludar els amics». Antoni està ja buscant la manera d'estudiar o de treballar en la seua petita illa de Mallorca.